

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

December 1971

Nr. 175-30. årgang

Stenrydning efter jordernes udskiftning – Falster ca. 1800. Stenene anvendtes ofte til stengærder og husbygning. Malet af Rasmus Christiansen. (Dansk Landbrugsmuseum.)

Den ager, du dyrker, har fædrene avet og lagt under plov.
Og hundrede slægtled har hakket og gravet
og ryddet en skov.
Sæt fødderne fast i den fædrene jord,

thi jorden er din; den er arvet.
Men far dog med lempe, hvor fædrene for.
Det er ikke ene din skyld, om det gror,
hvor andre har pløjet og harvet.

**Medlemsblad
for
Dansk Slægtsgaardsforening**

Redaktion:

Ib Paulsen
Carit Etlarsvej 32, 5000 Odense.
Telefon (09) 12 72 71

Artikler og billeder, læserbreve, juridiske spørgsmål og øvrige meddelelser til »Slægtsgaarden« sendes til redaktionen som forbeholder sig ret til at forkorte artikler og breve, som ønskes optaget i bladet.

Eftertryk efter ophavsretslovens bestemmelser.

★

Annoncøekspedition:

Agronom Hans Balle,
Hybenvej 27, 5260 Hjallesø.
Tlf. (09) 12 94 73

Alle henvendelser om annoncer rettes til annoncøekspeditionen.

★

Trykkeri:

Andelsbogtrykkeriet i Odense.

★

Distribution:

Klager over udeblivelse eller forsinkelse af bladet rettes til postvæsenet.

Henvendelse om ældre numre eller supplementsnumre og bilagsblade af »Slægtsgaarden« sker til annoncøekspeditionen.

Dansk Slægtsgaardsforening

Oprettet 5. juli 1941

Lær af fortiden – Lev i nutiden – Virk for fremtiden

Landsbestyrelsen:

LANDSFORMAND: Gårdejer Chr. R. Christensen, MF (R), Badstrup, 5484 Uggerslev.

Tlf. (09) 85 11 49.

NÆSTFORMAND: Gårdejer Einer Petersen, Kikhavn, 3390 Hundested.

Tlf. (03) 33 71 49.

Gårdejer Jens Skau, (R) Nygård, 6533 Øster Lindet.

Tlf. (048) – 4 62 03.

Sognefoged, gårdejer Holger Grøntved, Mygdal, 9800 Hjørring.

Tlf. (08) 97 52 31.

Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund, 5350 Rynkeby.

Tlf. (09) 39 13 17.

Hofjærgermester Cederfeld de Simonsen, Erholm, 5560 Årup.

Tlf. (09) 43 10 91 (helst kl. 9–10).

Gårdejer H. Chr. Flytkjær, Rindom, 6950 Ringkøbing.

Tlf. (07) 32 03 72.

Forfatteren Salomon J. Frifelt, »Frifelt«, 6870 Ølgod.

Tlf. (05) 24 30 20.

Gårdejer Jens Bligaard, Oddense, 7861 Balling.

Tlf. (07) 58 21 11 – Oddense 11.

Gårdejer Harald Poulsen, Aspegård, 3752 Østerlars.

Tlf. (03) 99 80 30.

Sognefoged, gårdejer N. Sehested Knudsen, Holmstol, 8883 Gjern.

Tlf. Gjern (06) – 87 41 11 – 19.

Sognefoged, gårdejer Chr. Thyboe, Kirkemosegaard, 8991 Spentrup.

Tlf. (06) 47 70 87.

Gårdejer Holger Buch Juul, Jærgaarden, Høllund, 7100 Vejle.

Tlf. (05) 86 50 21.

Gårdejer Erik Strange, Øverup, 4800 Nykøbing F.

Tlf. (03) 83 92 12.

Gårdejer Jens P. Petersen, Farendløse, 4100 Ringsted.

Tlf. (03) 640 - 24.

Kommitteret:

Agronom H. Balle, Hybenvej 27, 5260, Hjallesø.

Tlf. (09) 12 94 73.

(De tre førstnævnte udgør landsbestyrelsens forretningsudvalg.)

Udvalgsformænd:

Slægtsgaardsarkivet: Forfatteren Salomon J. Frifelt, »Frifelt«, 6870 Ølgod. – Tlf. (05) 24 30 20.

Bladudvalget: Proprietær Bent Bjergskov, »Rosenlund«, 5350 Rynkeby. – Tlf. (09) 39 13 17.

Kassererkontor og medlemsforhold:

Fru Inger Hansen, Risbro 23, 2650 Hvidovre.

Tlf. (01) 78 31 54. (Helst før kl. 8).

Postgironummer 8 31 42.

Slægtsgaardsarkivet:

Adresse: Birketinget 6 A.III. 2300 – København S.

Tlf. (01) 58 76 02.

Ledere: Arkivarerne P. K. Hofmansen og genealog Annelise Alstrøm.

(Træffes på arkivet tirsdag og onsdag kl. 14–17).

Foreningens revision:

Statsautoriseret revisor Kr. Foged, Rosenvængets Sideallé 8, 2100

København Ø. – Tlf. Øbro (01) 92 – 30 og Øbro (01) 92 – 5000.

Fællesmarkedets betydning for dansk og fransk landbrug

Fra en dansk dame, madame *Godefroy*, der har boet 22 år i Frankrig og som er gift med et medlem af det franske deputeretkammer, har »*Slægts-gaarden*« haft den glæde at modtage følgende:

Paris, november 1971

I MIN FAMILIE er der mange slægtsgårde, og jeg er selv født på en gammel stråtækt bondegård i Nørre Eskildstrup, som min far desværre måtte sælge under den store landbrugskrise, der begyndte allerede inden 1930. Jeg nåede lige at se dagens lys på denne gamle gård og var hele min barndom ked af at vi havde mistet den.

Da jeg blev gift kort efter krigen med en fransk journalist, der var specialist i emner om landbruget, havde jeg den store glæde at komme til en gammel normannisk bondegård på den Cotentinske halvø mellem Cherbourg og Caen, hvor min mands familie bor.

Normannerne er efterkommere af de nordiske vikinger, og de er stolte af det den dag i dag. Vikingerne og deres efterkommere talte dansk i 300 år på denne egn, men så blev kontakten med Danmark afbrudt. Derfor er det for normannerne en virkelig stor og glædelig begivenhed, at danskerne kommer med i Fællesmarkedet, og de håber at få lejlighed til at kende danskerne og samarbejde med dem. Normandiet er Frankrigs største producent af mælk, smør og ost, men danskerne vil ikke i Normandiet blive anset for konkurrenter, men som kolleger, som man er stolt af langt ude at være i familie med, og som man beundrer for deres dygtighed på det landbrugsmæssige område.

Normannerne mener, at den tid måske ikke er særlig fjern, hvor der i Europa vil blive mangel på landbrugsprodukter.

De normanniske gårde er meget forskellige fra de danske. De ligner fæstninger, bygget af granit med metertykke mure, tit har de tårne med vindeltrapper, de er omgivet af voldgrave med vand, så gæssene og ænderne svømmer rundt om gården. Indendørs er der store kaminer; min svigermor laver al sin mad på et bål. Det er primitivt for en dansker at komme der, jeg frøs forfærdeligt, for kaminerne ryger som regel, der er nødt til at være gennemtræk, så dørene står åbne hele året. Normannerne er hårdføre, og deres kvægrace ligeledes. Kvæget går ude hele året, og de har således græssmør året rundt. Det vil for danskerne være det største handicap, at vinteren er længere og strengere i Danmark.

FOR AT FORKLARE DEM, hvad Fællesmarkedet har betydet for Normandiet og for Frankrig i det hele taget, må jeg begynde med begyndelsen, og beskrive, hvordan landet var, da jeg kom for over 20 år siden.

Jeg kan sige, at de eneste erindringer, jeg har fra den tid er, at man dengang ikke snakkede om andet end krig. Så snart familien var samlet om søndagen, til fester og til middage, ja praktisk taget overalt hvor 2-3 mænd var sammen, blev der snakket krig! Sønnerne var lige kommet hjem fra krigen eller fra fangelejrene i Tyskland (det var tilfældet med min mand, der havde været i krigsfangelejr i Ukraine. Han havde været soldat i 9 år, inden han var blevet demobiliseret, og var flygtet 9 gange fra tyskerne efter at have været igennem 9 lande i Øst- og Mellemeuropa). Fædrene havde været med i den første verdenskrig, det var tilfældet med min svigerfar, der var blevet såret nær Verdun. Endvidere var Frankrig på det tidspunkt i krig i Indokina, i de fleste familier var der en bror eller en fætter ude at slås der, senere blev der krig i Algier, og der var det de værnepligtige 20-årige, der måtte i ilden, næsten alle familier havde sønner i Algier!

Ind imellem blev der snakket om en oldefar eller en tipoldefar, der havde været med Napoleon i Rusland, og som havde slidt 4 par støvler op på den tur, der havde været så streng, at soldaterne om vinteren måtte binde sig fast i træerne om natten, for ikke at blive ædt af ulvene.

Invasionen foregik på Normandiets kyster. Da jeg kom, var de normanniske byer endnu i ruiner, næsten jævnet med jorden.

Kan det undre Dem, at der aldrig blev snakket om andet end krig? Men det kunne naturligvis ikke nytte at blive hængende i fortiden. De Gaulle (igen en militærperson!) kom til magten i 1957, hans to første job blev at afslutte krigen i Nordafrika og få sat Fællesmarkedet i gang. Og derefter begyndte Frankrig at udvikle sin industri, sit landbrug, sin handel og sit samkvem med andre lande. Hidtil havde Frankrigs samkvem med andre nationer indskrænket sig til at slås med dem.

Alle franskmænd uden undtagelse var fra allerførste begyndelse tilhængere af Fællesmarkedet, der var overhovedet ingen kritik eller modstandere heraf, som det senere har været tilfældet med mange danskere og englændere.

Men i første omgang blev det en stor skuffelse; fransk industri og landbrug var overhovedet ikke

konkurrencedygtig, de kunne slet ikke klare sig overfor tyskerne og hollænderne. Der var mange mejerier og landbrug, der var på fallittens rand. Franskmændene blev derfor pisket til at tage sig alvorligt sammen som aldrig før og modernisere sig, det er denne kraftanstrengelse, der har været sund og gavnlig for Frankrig, og som har gjort landet til et førsteklases industri- og landbrugsland.

De franske mejeriprodukter er nu »second to none« (glem ikke, at Frankrig er gastronomiens højborg!); mejeriproduktionen har gjort fantastiske fremskridt. Desværre har det samme ikke været tilfældet med svineproduktionen; på dette område er hollænderne for dygtige, og siden Fællesmarkedet begyndte for landbruget omkring 1964 har man faktisk ikke set et eneste svin i Normandiet eller andre steder i Frankrig. Hollænderne er det europæiske Fællesmarkeds ubestridelige eneherkere på svineproduktionens område. De har tjent masser af penge på Fællesmarkedet, og de ser med stor bekymring på Danmarks indtræden; danskerne er det eneste folk i verden, der er en farlig konkurrent for dem.

Min mand, *Pierre Godefroy*, er i dag politiker og specialist i landbruget; medlem af parlamentet og finanskommissionen. Jeg kunne derfor ikke finde nogen bedre mand i dette land til at forklare, hvorfor Fællesmarkedet er at foretrække fremfor de sædvanlige handelsmetoder. Han svarede:

»Hidtil har danskerne produceret varer til deres eget marked, der består af 5 millioner indbyggere, hvortil kommer eksporten til de lande, som det lykkedes at opnå handelsaftaler med. Fællesmarkedet vil for danskerne betyde, at de i fremtiden vil komme til at producere varer til et marked på ca. 250 millioner indbyggere. Der vil anderledes komme fart i handelen. Hvis man kan sammenligne det almindelige nationale marked med en almindelig landevej, vil man kunne sammenligne Fællesmarkedet med en motorvej! Hele dette Fællesmarked vil være danskernes tumleplads i fremtiden, med det ene forbehold naturligvis, at de producerer de bedste og mest konkurrencedygtige varer, og det er jeg ikke i tvivl om, at danskerne vil kunne klare, for de er det dygtigste folk i Europa!«

Dette er ordret, hvad den normanniske politiker Pierre Godefroy udtalte, og hvad der er den almindelige mening i Normandiet og i hele Frankrig.

Fællesmarkedet har helt ændret mentaliteten i Frankrig! Fra at være et af de mest krigeriske og militaristiske lande i verden, er Frankrig pludselig blevet den mest fredselkende nation, og et land der har gjort utroligt meget for at mægle mel-

lem andre nationer og skabe normale tilstande i forholdet til alle andre lande, hvem de end er.

Det er pludselig gået op for dem, at Frankrig – på grund af sin kultur og sit elegante og raffinerede sprog – har en stor prestige ude i verden. Denne beundring, som de møder hos andre nationer, er ikke steget dem til hovedet, tværtimod, de gør hvad de kan for at gøre sig fortjent til den tillid, man viser dem.

Man hører tit franskmændene – både politikerne og almindelige mennesker – udtale, hvor vidunderligt det er, ikke at være uvenner med et eneste land på denne jord. En normanner udtrykte det således: »Vi franskmænd, vi er et civiliseret folk! Når vi er i krig, så slås vi! Men når vi ikke er i krig, er der *intet*, der forhindrer os i at være venner med alle folk og alle racer på denne jord«.

Man ønsker i Frankrig, at flere og flere lande vil komme ind i Fællesmarkedet.

Det er blevet således, at de lande, der har den vanskeligste situation, og som kritiseres stærkest, finder den største støtte og sympati hos franskmændene.

Frankrig er ikke bange for at hjælpe lande som Kina, Rusland, Spanien, Grækenland og endog Sydafrika til at vende tilbage til normale, venskabelige forbindelser med andre nationer. Lad os håbe, det vil lykkes for dem.

Modtag mine hjerteligste hilsener og mine bedste ønsker for fremtiden.

Deres hengivne

Ellen Godefroy

Gråbone

NORDEUROPA'S højst spirede lærk befinder sig i en afklædningsscene i et hjørne af min have. Den blev taget nær toppen af Grossglockner-pasagen i over 2300 meters højde i 1955 og måler nu syv meter. Nu har den tabt nålene, men er yndefuld også i den situation.

Nær ved står i efterårsdisen et skabilken af en gråbynke på retræte. Den er et stykke ukrudt, men var så flot i sommer, at man ikke nænnede at udrydde den. Desuden er det en plante, man kan fortælle ungerne meget om, for dens historie er spændende på flere måder. Dersom mennesker gad sætte sig lidt mere ind i ukrudtets saga, ville færre måske være så energiske i bekæmpelsen af det mest spændende af det, naturligvis afhængigt af, om man opfatter sin have som en præsenterbakke eller et afspændingens eventyrland. Med årene gør man hellere det sidste.

Der er noget, der hedder *Moksebrænding*, hvad der har med en kunstigt afledende smerte at gøre.

Folkemedicinen kendte og brugte den som hudirritations-terapi. En modbydelig tandpine blev neutraliseret gennem smerteudvikling andet sted på kroppen og mere overkommelig for patienten. Man lavede små brandsår for eksempel på armen, fremkaldt ved den såkaldte moksemetode, dvs. lidt frøuld af gråbynke eller et lille stykke bomuld antændt. Kineserne og japanerne brugte gråbynken til det formål. Mokse betyder brændurt.

De formede frøulden som bitte små kugler, der anvendtes også mod podagra. Folkemedicinen betjente sig af vendingen »en vikarierende smerte«, når moksebrændingen blev præcist anvendt. »Den lærde medicin« kender også til princippet inklusive, som svenskeren Matts Bergmark udtrykker sig i sin bog om lægeurter, den kendsgerning, at der er få fænomener i folkemedicinen, der forekommer os så fjerntliggende som netop kvæstelser

af huden, der er vor vigtigste beskyttelse. Men sådan er det altså. Der måtte ikke fuskkes, men handles på en baggrund af sikre og fornuftige iagttagelser, hvad mange af almuens medicinmænd, da var i stand til. Erfaringer gik i arv.

Gråbynken betragtedes som en trolddomsurt, anvendelig mod hekseri, magisk stærkest ved sankt-hans-tide, når den kunne findes med gløende kul under roden. Kl. 24 gik gløden ud.

Nu står den gamle, magiske urt og ser en kende trist ud, men også den er på en måde køn i forfaldet og er i hvert fald spændende at lytte til, dersom man ikke ligefrem har noget at skulle have mokset.

Ib P.

Slægtsgaardsarkivet får ny adresse –

I sommeren 1969 fik Slægtsgårdsarkivet gennem Kulturministeriet et arkivlokale, som var disponibelt i 2 år, stillet til rådighed på Statens Biblioteksskole, Birketinget 6 A III på Amager.

Efter de 2 års forløb flyttedes Slægtsgårdsarkivet fra dette års udgang til et lejet lokale med god beliggenhed ved Østifternes Kreditforening.

Fra 1. januar 1972 bliver adressen:

*Slægtsgårdsarkivet, Hammerichsgade 14, 2. sal,
1611 København V.*

Arbejdet går videre

Overskriften gengiver, hvad der gentagne gange blev fastslået på Mogenstrup Kro i Sydsjælland, da slægtsgårdsfolk fra det halve Sjælland mødtes den 18. november i et antal af 82. Anledningen var, at man ønskede en ændret organisatorisk baggrund og det vedtoges at starte på nyt grundlag, således at slægtsgårdsforeningen »Sjælland Syd« kommer til at omfatte området hvis nordgrænse har kommuneskellet nord om Køge, Skovbo, Ringsted, Stenlille, Dianalund og Slagelse kommuner. Yderligere hører Møn med i foreningsområdet.

Til formand valgtes konsulent, gdr. *Jens P. Petersen*, Farendløse, til næstformand, gdr. *Jørgen Hansen*, Pedersborg, og til sekretær fru *Gerda Winther Nielsen*, Hjertebjerg, Møn. Bestyrelsen består endvidere af sognefoged *Aage Jensen*, Hyllested, gdr. *Johs. Nielsen*, Rude Eskildstrup, gdr. *Knud Flejsborg*, Hastrup, gdr. *Albert Schiøler*, Toksværd, gdr. *Karl Andersen*, Arnøje, gdr. *Poul Hansen*, »Ellekilde«, Næstelsø. Det blev besluttet

at afholde to møder pr. år foruden sommerudflugter.

Mødet sluttede med foredrag af chefredaktør *Asger Olsen*, Næstved Tidende, om *sjællandske slægter*. En lang række af personer fra fortid og

nutid passerede revy i det interessante foredrag. Der herskede en vældig god stemning aftenen igennem og et ønske om flere lignende møder blev fremført.

J. P. P.

Af landbohovens historie

Af konsulent *H. Balle*, Hjallesø

SÅ LANGT TILBAGE som historien giver oplysninger om menneskets liv og kultur, har havebrug været knyttet til befolkningens bosteder.

Landbohavernes dyrkning og betydning gennem de skiftende tider står som et ret tydeligt udtryk for såvel tidsaldres som folkesamfunds og til dels også de enkelte menneskers kulturstandpunkt, som her gav sig udslag i kærlighed til hjemmet, sans for hygge i hjemmets omgivelser og i lysten til at syse med blomster, urter, buske og træer til pyd og nytte.

Fra ældre tids beskedne kålgård, urtehave og humlehave med ingen eller enkelte frugtræer, til nutidens landbohave, er der sket en udvikling af stor menneskelig værdi i form af blomsterpragt og skaberglæde og dyrkning af urter og frugter til nytte for menneskers ernæring og sundhed.

Frugtdyrkning har været aktuel i Danmark i mange hundrede år, i hvert fald tilbage til munkenes tid, da ompodningen af de vilde skovæbler fik fremgang og udbredelse.

Når man sammenligner fortidens vildtvoksende, små, grønne, vinsure skov- og hegnæbler, som hist og her endnu kan findes i naturen, med vore dages store farvede velsmagende æbler, imponeres man af de kulturmæssige fremskridt der er sket indenfor denne frugtart.

Landmænd af de ældre årgange husker endnu fra deres ungdom, når de med heste og svingplov efterårspløjede jorden, at der i nogle af de mange levende hegn, som omgav markerne, mellem tjørn, slåen, hassel og vilde roser hist og her fandtes vilde æbletræer. Frugterne, som kaldtes »skovrutter«, var meget sure ligesom slåenbuskenes små stenfrugter, men dog ikke så mundsammensnærende som slåen. Mens hestene stod ved hegnet og åd af muleposerne gik unge plovmand, når madkassens (tegnens) indhold var spist, ofte langs hegnet og søgte efter frugter, men hyldebær og nødder blev foretrukket fremfor skovrutæbler.

Æbletræer er vildtvoksende i størstedelen af Europa, Lilleasien, Sibirien og Kina. Æbler har spillet en stor rolle for jordens befolkning gennem årtusinder.

Fra bibelhistorieundervisningen i skoletiden huskes beretningen om Eva og æblet fra kundskabens træ. Der står ikke i teksten i første Mosebog, at frugten var et æble, men de store kunstnere, der har anskueliggjort syndefaldet efter deres opfattelse på grundlag af fremstillingen i de gamle bibelske beretninger, har billedliggjort frugten fra kundskabens træ på godt og ondt som et æble.

Det gælder f. eks. både den verdenskendte italienske kunstmaler (1477–1576) Tizians maleri »Syndefaldet«, som findes i Madrid, og Danmarks berømte kunstmaler (1856–1933) Joakim Skovgaard's kalkmaleri a fresco i Viborg domkirke af Adam og Eva ved et æbletræ i Edens Have.

I den nordiske mytologi hører vi om Idun, Brages hustru, som værner de kostelige æbler, der forynger guderne, når de begynder at ældes.

I *Vølsunga Saga* læser vi om Odin, som sendte sin ønskemø i krageham med et æble til kong Rerer, der var barnløs. Han bragte sin dronning æbler, hun spiste deraf og blev frugtsommelig.

Den romerske historieskriver Plinius, død år 79 e. Kr., fortæller, at man i hans tid havde ikke mindre end 25 forædlede æblesorter i romerriget.

Fra abildgård til æblehave

I begyndelsen af middelalderen omkring år 1.000 og nogle hundrede år derefter anvendtes navnene kålgården og urtegården som betegnelse for den plads, hvor disse grønsager dyrkedes. Da frugtavl blev kendt og lidt efter lidt fik udbredelse, da munkene holdt deres indtog i de nordiske lande, blev det stykke jord, hvor træerne plantedes kaldt abildgården, senere abildhaven (i dialekt aulhavi) og i nutiden æblehaven eller frugthaven.

Myten fra den gamle gudelære om Iduns æbler, som er plukkede i fantasiens have, er nævnt som en lille sagnhistorie.

Med større sandsynlighed må æren for den tidligste abildgård overlades til kristendommens første forkyndere, ansgars medarbejdere og efterfølgere i middelalderen, da munkene ved deres dyrk-

ning af klosterhaver og klosterjord øvede en betydelig kulturel indsats ved at fremme kendskabet til nye planter og deres dyrkning.

De bragte podekviste af frugttræer med syd fra og bidrog til at udbrede nye og bedre frugtsorter i de nordiske lande.

Klosterhavernes plantekulturer og munkenes virke har været banebrydende for vort lands havebrug, ligesom lovbud fra myndighederne har haft stor betydning.

Hvornår frugttrædyrkning kan siges at have taget sin allerførste begyndelse her i landet, lader sig næppe oplyse. Det er muligt, at æblet kan have været kendt i en noget forædlet form og som sådant plantet allerede i oldtiden.

Det antages ikke at nogen egentlig frugttrædyrkning hos os har fundet sted før efter kristendommens indførelse. Klostrene betragtes som have dyrkningens første hjemsted og da de første klostre sandsynligvis allerede blev stiftet under Knud den Store som regerede fra år 1018 til 1035, må der regnes med, at det først er fra dette tidspunkt, at der kan blive tale om en frugttrædyrkning i Danmark.

I 1200-årene trådte frugtavlens mere ind i historiens lys, men der gik lang tid – helt op i 17-1800-årene – før der kom efterretninger om hvilke frugtsorter, der i særlig grad blev dyrket.

Beskyttelsesparagraffer og love om frugtavl

I Valdemar Sejrs »Jydske Lov« 1241 findes en beskyttelsesparagraf der bestemmer, at abildgård og kålgård og toftgård skal hver mand selv hegne med sit eget gærde, om han vil have dem i fred . . . Bryder mand anden mands abildgård eller kålgård og stjæler æble eller kål, da må han *de for tyv* være, så som han stjæl i hans hus andre koster.

Dronning Margrethe (1387–1412) gav ordre til, at bønderne skulle plante æble og pil ved deres gårde, og lensmændene skulle påse, at ordren blev efterkommet.

I 1446 i Christoffer af Bayerns regeringstid, blev der udstedt nogle landbolove »De lålandske Vilkår« som bl. a. anbefalede bønderne at have pære- og æbletræer. Hver bonde skulle have 30 humlekuler og 6 ymper (podede eller plantede) æble- og pæretræer på sin jordlod.

Disse oplysninger fra forskellige ældre afhandlinger vidner om en ret almindelig udbredt frugttrædyrkning i middelalderen.

I 1500, 1600 og 1700-årene blev der fortsat givet befaling til bønderne om at fremme frugtavlens. Både Christian d. III. 1537, Chr. d. IV., i en Reces af 1643, og i Christian d. V.s danske lov af 1683, blev det påbudt, at enhver bonde skulle, foruden at lægge humlekuler, årlig plante »Ymper af

Abild, Pære eller andre gode Træer« under trusel af bøder.

Efterhånden som frugtavlens fik stor fremgang i slots- og herregårdshaverne, frugttræer importeredes i øget omfang, planteskoler oprettedes og podemestre uddannedes, udvidedes frugtavlens hurtigere i bondegårdenes og landsbyhusenes haver. I bogværket »Danske Gaarde« 1906–08 af J. B. C. la Cour indledes en del af amtsbeskrivelserne med en historisk oversigt, der også omfatter havebrug og frugtavl ved uddrag af, hvad landbrugshistorikerne i ældre tid har skrevet derom.

Arendt Berntsen, Bergen, skrev i året 1656 i »Danmarchis oc Norgic Fructbar Herlighed«.

Om Fyn er der skrevet følgende om frugtavl: »Æble, Pærer oc deslige er ingen Bonde saa ringe, som jo deraff undertiden haffve at affhende. I Synderlighed ere gemenligen hos Adelens Herregaarde (som i dette Land ere u-trolige mange) store Fructhafver, aff dessen Fruct de icke allene Lester Most kunde hafve at støde, men endocsaa store Partier aff samme Fruct kunde hafve at selge, hvoraff Kiøbmænd dem tilhandle hele Skibsladninger, oc til omliggende Stæder, saavel som til Norge udføre.«

Om Falster står der:

»Paa Fructhaffver befliete dette Lands Folck sig heel meget, hvor aff de sig stor Fordeel befinde, baade med Fruct at selge, saa oc ved den megen Most de der aff støde oc i ligemaade til Penninge gjøre.«

Om Danmark i det hele taget er skrevet i 1656:

»Fruct-Træer, nemlig Abeltræer, Pæretræer, Kirsebær, Blomme, Valnødde oc andre under-skedlige Træer, fattes icke heller, men findis her allevegne, saa at Indbyggerne, aff des Fructer icke alleneste Most kunde støde, oc til Lyst bruge, men end ocsaa i stor Mengde selge.«

I 1763 skriver J. A. Dyssel om Als: »I hver Haveplads saa jeg en Skov af store smukke Frugttræer.«

I. G. Begtrup siger i »Beskrivelse af Agerdyrkingens Tilstand i Danmark 1803–12« om Sjælland, at der i denne Provins i de fleste egne næppe findes spor til haver hos bønderne. Deres gårde ligger bare uden plantning til læ eller fornøjelse. I Vestjyllands og Nordjyllands amter var der heller ikke mange haver med træer og buskvækster, i første halvdel af 1800-tallet.

Det var ikke mindst efter udskiftningen af landsbyernes jorde omkring 1780–1810, at frugtavlens i landbohaverne tog fart og hertil medvirkede bl. a. Det kgl. danske Landhusholdningsselskab af 1769 og Fyens Stifts patriotiske Selskab stiftet 1810. Disse to selskaber ansporede landbrugerne til at anlægge haver, plante lætræer og opsætte hegn. Der fremskaffedes frugttræer og podekviste fra herregårdenes haver og fra planteskoler og der uddeltes flidspræmier til de mest stræb-

somme og flittige have dyrkere. Som et par eksempler på flidspræmier fra landhusholdningsselskabet kan nævnes:

I 1785: »220 Rdlr. til Huusmand Mathias Thaysen i Davinde Bye for Frugttræskolers Anlæg«.

I 1817: »Skolelærer Niels Larsen i Birkinde . . . har, foruden sin egen veldyrkede Have, anlagt adskillige Haver for Bønder og deri podet 380 Frugttræer, anlagt en Planteskole og deraf afhændet 572 Æble- og 25 Pæretræer af gode Sorter samt en Deel fremmede Træer. Selskabet tilkjendte ham det 6te Sølvbæger«.

Frugttræer i en gårdhave 1682 og 1871

I Chr. V.s matrikel af 1688 i markbøgerne er der foruden oplysninger om de opmålte marker givet en beskrivelse af de til gårdene hørende haver. Her kan man læse hvor mange frugttræer der var i haverne i 1680'erne. F. eks. nævnes fra en slægtsgård i Kærum sogn på Vestfyn (markbog 1682 i rigsarkivet):

»Vesten Gaarden en Have, som ikke er indhegnet, med 4 gamle Frugttræer udi. Sammesteds et Stykke Jord til Kaal og østen Gaarden en liden Plet Kaaljord saavel som ungefær 30 Hummelstænger.«

Da denne gård, som har tilhørt samme slægt i 300–400 år, blev ombygget på stedet i 1860- og 70'erne, blev haven i 1871 udvidet. Nogle enkelte gamle frugttræer blev på stedet – bl. a. et kejser-

indepæretræ – og mange nye træer blev plantet ved haveudvidelsen.

Som et eksempel på hvilke frugter og sorter der plantedes i denne bondegårdshave i 1871 kan nævnes:

1 augustæbler (Transparente Blanche), 1 Rød Annanas, 1 kantede røde (rød Astrachan), 2 Ørstedavler (kaldet fransk Pigeon), 3 hvid Pigeon, 1 Nonnetit, 1 gult flaskeæble, 1 kålæble, 1 Cellini, 1 Ribston Pippin,

2 Gråpærer, 4 Fondante de Charneu, 2 Williampærer, 2 Winter Bergamot (flæskpærer), 1 Jens Olsens Pærer, 2 sød Bergamot, 1 Marie Louisepære, 1 Moille Bouchepære, 1 Julipære (Dekan),

2 Svedskeblommer, 3 Reine-Claude, 1 Victoria, 1 Kirkes Blomme,

2 gul spansk Morel, 2 Napoleon, 1 sort spansk Kirsebær.

2 valnøddetræer.

104 Fuglekirsebær som allé i havens vestside.

Sortsvalget kunne på det tidspunkt være vanskeligt, da mange nye sorter var kommet frem både udenlandske og danske. Der kom mange danske sorter fra udsæd af æblekærner, hvoraf f. eks. Pederstrupæbler, Skovfogedæbler, Signe Tillsch, Tønnes og andre dyrkes endnu. Efter 1870 er andre gode danske sorter fra udsæd af æblekærner blevet meget anvendt, f. eks. Filippa, Bodil Neergaard, Ingrid Marie.

Af forannævnte frugttræer, som blev nyplantet ved omlægningen af en bondegårdshave i 1871 er der nu i hundredåret kun 5 pæretræer (3 Fon-

100-årigt gråpæretræ på Østfyn.

dante og 2 Bergamot), 1 æbletræ (Cillini) og 1 kirsebærtræ tilbage, men nye træer er i tidens løb plantet i stedet for nogle af de gamle, som havde mistet grokraften og evnen til at yde frugt.

Man har kaldt 1860- og 70'erne *sortsraseriets tid* for frugtavlens. På den nordiske frugtudstilling i 1875 var der udstillet et overvældende antal æble- og pæresorter. Et af diskussionsemnerne ved udstillingen var »Sorter til almindelig Dyrkning«, for at få de bedste udøgt og derved gøre det lettere for køberne af frugttræer at vælge gode sorter.

I ældre tid blev der solgt frugt fra gårdenes haver når avlen var større end til eget forbrug. Efterhånden blev mange frugthaver udvidet med salgsfrugt, således at frugtavl blev en ret betydelig biindustri for landbrugerne.

Udover landet er der mange landbohaver, hvor der står store gamle frugttræer som frugt bærende prydræer på plæner eller i havens yderkant. Der findes nogle steder træer af høj alder – ikke blot 100 år, men træer der er over 150 år gamle – som har givet frugt til 5–6 generationer.

Nogle frugttræer med gode frugter og høj alder er ved at blive antikviteter, idet podekviste af sådanne kan blive en mangelvare.

Det ville være sørgeligt, hvis vore oldeforældres gode velsmagende pæresorter, f. eks. Kejsersindepærer og Moille Bouchepære uddøde fordi de måske ikke er velegnede som salgsvare i erhvervsfrugtavlens.

Forhåbentlig vil der stadig blive værnet om nogle af de ældre frugtsorter i de gamle bondegårdshaver, således at interesserede også i fremtiden kan redde sig nogle podekviste.

Nogle samler på frimærker eller mønter, andre samler på antikke møbler, standure, hestesko, gamle vognhjul, ledsten, vandtrug af granit for at have minder fra forfædrenes liv og virke, – heldigvis er der også nogle der har interesse for den kulturelle udvikling der er sket i den udendørs histo-

riske udvikling ved at samle på gamle blomster fra staudebæde, mosroser og lign. og ikke mindst for podekviste af gamle gode frugtsorter som er på vej til at forsvinde fra landsbyernes gamle haver.

Denne omtale af havefrugtavlens oprindelse og udvikling til 1870'erne sluttes med nogle vers af den vestfynske forfatter Olaf Andersen (1875–1964) som fremsagde versene ved indvielsen af Vestfyns Hjemstavnsgaard for 40 år siden, den 7. juni 1931. Han kaldte versene:

De gamle Frugttræers Sang

Vi er det sidste levn af abildgården,
og os har næsten hele verden glemt,
men hvad de gamle drømte dulgt om våren
er mindeligt i vore hjerter gemt.

Her sad de stumt fortabt i muldtung dvælen,
mens blomster sank for sagte aftenvind,
og overjordisk stilhed fyldte sjælen
ved barnemindets skøre elverspind.

Og her kom pigen ud i morgensvale.
På armen bar hun lærredet til bleg.
Hun så de hvide blomsterklynger dale
og gik smånynnende sin ungdoms vej.

Her gynged' børnene på svaje grene
og blanded' deres stemmers glade støj
med bækkens rislen under urtidens stene
og ekko hist fra nabogårdens fløj.

Vi var engang et ly for sommerglæde,
et tilflugtssted, et fredet drømmehegn.
Vi fulgte gårdens liv i ny og næde
og står nu selv i solnedgangens tegn.

Men om vi ej med gylden frugt kan skæppe,
om vi er kun en stakket stund til pryde
– bred under os et grønt og lifligt tæppe
og und os luft og rum til livsens fryde.

Vi er det sidste levn af abildgården,
og når vi blomstrer en skærsommerkvæld,
er det de gamles dulgte drøm om våren
der hviskes ømt fra glemte kildevæld.

EN STOR DAG

Omkring julen år 1700

Af *Kirstine Hofmansen*

DET VAR DEN GANG for mange år siden, da der ikke skulle så meget til for at sætte kulør på tilværelsen. Den tid der, for os at synes, nok mangen gang måske kunne blive noget ensformig. Og

man spørger sig selv, om det var livsværdierne, lykkebegræbet eller hvad man nu vil kalde det, der lå på et andet plan end nutidens? Eller var det sådan, at de i disse tider bedre forstod at gøre deres lille verden stor, så det, som for så mange i dag synes ganske almindeligt og upåagtet, i hine tider kunne være en stor dag.

En sådan stor dag var septuagesima-søndag i året 1701 for *Anne*, Niels Sørensens datter i Trandum Skovby, da hun på denne dag skulle stå fadder til lille Hans – den lille fremmede Hans. Tidligt om morgenen før solopgang var hun stået op for

at se på vejret. Hun var gået helt ud på den store søbanke. Og hun spejdede langt i den retning, hvor kirken lå, men det var for diset til at man kunne se så langt. – Jo, i dag skulle hun med! I dag skulle hun stå i faddernes rækker. Det plejede ellers altid at falde i hendes lod at stå og række hals i en af de nederste kirkestole, når de små børn blev båret til dåben. For selv om det mest var fæstebønderne, deres koner, døtre og sønner, som var med ved sådanne lejligheder, sås ikke så sjældent et glimt fra den finere verden, fra herregården, præstegården og lignende. Den afholdte jomfru Akeleye kendte de alle ligesom også flere andre af herskerne der omme fra Stubbergård på den modsatte side af søen.

Annes tanker gik tilbage til anden søndag i advent, da jomfru Akeleye havde båret Jacob Gadegaards datter Anne Dorethe, medens præstens søster Marie og monsieur Erich Jacobsen Juel havde været i fadderens rækker. Tredie søndag i advent havde man overværet Peder Nielsen fra Raae og Maren Pedersdatters brudfærd, og tredie juledag havde Christen Jensen fra Kokborg og Maren Jensdatter fra Mundbjerg fejret deres bryllup. Samme dag var Gregers Plumgaards datter Anne blevet døbt. Atter var det monsieur Erich Jacobsen Juel og præstens søster, som sammen med bønderne Peder Svenningsen af Dueholm, Niels Olesen og Morten Pederssens hustru fra Trandum, der havde stået på faddernes pladser. Nå ja, så var jo også gamle Johanne Chrensdatter fra Hæk blevet begravet tredie juledag, men – begravelserne havde ikke altid så stor interesse. Gamle Johan, som hun i daglig tale kaldtes, havde kun været i en halmkiste. Anne tænkte igen på lille Hans, den fremmede kvindes barn. Hun tænkte på den kolde, mørke aften i slutningen af julen, da nogle af naboeerne, deriblandt Anders Pedersens, Stefan Thomasens, Thomas Jensens med flere havde været hos dem til lidt julekomsammen. De havde siddet så lunt og haft det så hyggeligt. Og der var blevet fortalt og snakket om så meget, både om dagens nyt og om slægterne, som havde levet før dem – om deres liv i lyst og våde. Alle havde de været stillet overfor livets og dødens problemer. Hendes fader havde fortalt om sin soldatertid – om den dag, han blev leveret til hæren i Fredericia som et andet kreatur. Thomas Jensen havde opfrisket, hvad han havde fra sin fader, gamle Jens Thomsen, der var født ca. 1604. Han havde været et ungt menneske den gang Maren Vævers – det ulykkelige menneske – blev brændt på heksebålet ude på Trandum Skovby mark. Han havde også oplevet de strenge år, da Wallensteins tropper og senere svenskerne hærgede egnen.

Og mens de sad og lyttede og fortalte, havde den fremmede kvinde slæbt sig frem gennem mørket og kulden. Det var vel nok det matte lysskær fra de små ruder, som fik den trætte vandrers sidste

kræfter til at blusse op. Hun var i en meget forkommen tilstand kommet ind ad bryggersdøren ind til køkkenet, hvor moderen stod ved skorstensgruen for af husets sparsomme forråd at stille an til gæsterne inde i stuen. Uden ord havde moderen opfattet hendes hjælpeløse tilstand. Hun havde fået hende til at spise lidt og fået hende til hvile i en lun alkove i nordstuen. Og her blev siden lille Hans født, men hvem hans moder var, og hvor hun kom fra, blev Anne aldrig klog på. Moderen havde kun sagt, at den fremmede kvinde skulle blive, indtil hun kom til kræfter igen. Og så skulle de nu i dag have lille Hans kristnet.

Anne havde hørt noget om, at Lars Iversens søn i Bjørnkjær også skulle døbes i dag. Og hvem mon der så skulle stå fadder til ham. Det blev vist ikke ene bønderfolk.

LANGT BORTE hørtes en vogns skrumplen på den frose hedevej. Det var måske vognen fra Trandum kirkegård, der kørte denne vej til Bjørnkjær. Anne skyndte sig ind. Anders Pedersens kone var allerede kommet. Hun stod ved bilæggeren og hjalp Niels Sørensen's kone med at pynte lille Hans til dåbshøjtideligheden, mens et ungt, blegt ansigt fra ovnkrogen taknemligt så til. Den stive vogn, der skulle føre dem til Sevel, stod parat ude på den lille gårdsplads. Og så stod de en times tid senere deroppe i den gamle kirke ved døbefonten. Her, hvor skrankerne falder, og alle er lige. Lars Iversens søn Christen blev båret af præstens hustru Johanne Nielsdatter, og i faddernes rækker sås præstens søster, begge provstens døtre fra Haderup og desuden Jens Bjørnkjær og Peder Møller fra Sønder Mølle. Og ved siden af stod skovboerne med den fremmede kvindes barn, der blev

båret af Anders Pedersens hustru. De øvrige faddere var: Niels Sørensen og datter Anne samt Peder Boels enke og Thomas Jensen, alle af Trandum Skovby. Jo, Anne var rigtignok kommet med denne dag. Hun var blevet samme hverv betroet som både præstens og provstens.

Efter hjemkomsten fra den lange kirkefærd trængte de alle til varme og mad. På den enlige liggende gård i Bjørnkjær trængte lysskæret ud fra alle ruder, og hedetørvene glødede i bilæggerne og fyldte stuerne med varme og velvære. Både præstens og provstens køretøjer var rullet i gårde. De blankpudsede lysestager med tykke lys fra julen kastede festglans over de lange borde, hvor gæsterne blev bænkedede efter rang og stand.

Også hos Niels Sørensens i Trandum Skovby var der fest efter bedste evne. Her var også lunt

inden døre. Her strålede også lysene, selv om de var tyndere, end dem i Bjørnkjær. Desuden havde Niels Sørensens kone pyntet bordet med enebærkviste til ære for lille Hans – det fremmede barn – der denne aften var festens midtpunkt.

Udenfor sænkede natten sig. Der lød skrig af vildgæssenes træk over søen. Og længere omme fra egekrattet lød rævens klagende tuden langt ud i vinternatten. Men stjernerne blinkede. De blinkede over søen, over Hjelms hede og over den lave, lyngtækte gård, der nu havde en hemmelighed mere at ruge over. Og denne hemmelighed tillige med så mange andre, hviler endnu derude på den øde gårdtomt. Endnu kan et træt suk høres igennem vinterstormen, når den farer henover. Men, nu er der intet lys, der vinker en hjemløs, eller en lun arne, der tilbyder en træt vandrer et fristed.

Kystens herligheder

Af gårdejer *Jens P. Petersen*, Farendløse

DET ER KARAKTERISTISK, at *L. C. Nielsen* så sent som i 1908 skrev sin hyldest til havet. I sangen forekommer disse linier:

»Havet omkring Danmark, vort moderlige hav,
blåt som vore øjne og blødt som vore drømme,
– minderige strømme
som stryger mildt mod kyst –
længsel har du lagt i vort bryst.«

Danskerne havde nok før denne tid opdaget naturen, men ikke havnaturen og ikke kystherlighederne. Disse var forbeholdt de få, som levede fiskerens frie liv og de ganske få, som søgte nye indtryk. Den bosatte havde nok i købstadens snævre verden og i landsbysamfundets indelukede fællesskab, og skulle naturen i enkelte øjeblikke nydes, var det skoven – herremandens domæne bag ved torper og engdrag, – som blev foretrukket. Og ellers indsøerne, bakkerne og de naturindtryk, som husdyrene altid har skabt. – Nu omkring 1900 opdagedes pludselig det særprægede udsyn over havet og kystens yndigheder ved gry og skumring. Først senere igen kom badelivet i gang, og dermed blev week-end'en og helligdagene til anvendte tider for nydelse af det frie liv ved det salte vand. Det er ikke mange, som kan fremvise fotografiske glimt af deres bedsteforældre i særligt dragtudstyr ved stranden, og de, der gik foran, blev vel nærmest betragtet som nogen galninger, som var i færd med at gøre sig umulige –

på samme måde, som senere igen de første udlansturister blev bedømt.

Malerne strømmede nu til vore kyster og digterne fulgte efter og tæt derpå det glade folk. *L. C. Nielsen* skrev sin frejdige sang, *Johs. V. Jensen*, *Mads Nielsen*, *Holger Drachmann* og mange andre kvad, og den fagre danske kyst smilede og bredte sin favn. Hvad så disse pionerer? De så det, der fik optimismen til at rejse sig ved oplevelsens kraft. De fik inspiration af plantningsmændene ved Vesterhavet, som nu forvandlede landskabet fra gold omskiftelig sandørken til stabile områder med vækst og grøde, og de skuede en ø-natur med givtige landskaber og med en færden af mennesker som levede både i idyllen og i traditionen, og som via livlig fortællekunst og overleverede klædninger fastholdt det oprindelige. Få, men værdifulde rester af dansk almuekultur findes stadig, men går nu sin undergang i møde. Den var for øvrigt ikke bare præget af primitive træk, men havde folkekarakterens lødighed over sig både her og der. De danske øer har i denne henseende været gode overlevelsessteder, og den der har øje for livsrytmen, sprogmelodien og de menneskelige træk, kan stadig finde kilderne til noget skønt og stort. – Jo længere vi kommer ud imod kysterne des stærkere ses det oprindelige og forpligtende, og det er virkelighed, når *Thorkild Gravlund* fra sit kære Reersø kunne bedømme nutiden i lyset af en stærk længsel

efter at bevare. Udviklingen skred langsomt fremad, men for tidligere generationer gik det nok alligevel stærkt nok. Det kan diskuteres, i hvor høj grad der skal være spring i udviklingen – men godt eller ikke godt, nu blev der fart over feltet. En ny verden var opdaget.

Og lad os da fra 1971 anskue hvad vi ser, når vi møder havet. Det positive og livgivende først. Vi ser et natursceneri af ubetalelig værdi. Den store part af landets 7500 km lange strandstrækning er heldigvis intakt som helsebringende faktor. Sandflugten er tøjlet og fortærrønet sender sine historiske impulser for at bringe forståelse af alt det, der var. Byerne vokser og sommerhusene skyder op, men det er endnu ikke for sent at sikre de åndehuller i strandnaturen, som vi ikke bør eller kan være foruden. Mishandlinger finder sted og hele landsdele ændrer karakter, men vi kan nå at værne tusindvis af kilometer med et dejligt naturområde. Og den glade dansker, som gerne vil opleve noget, fortjener, at fremtiden former sig, så han kan blive ekstra glad ved at se på sit land – i sommervarm og vintersne. Her ude ved kysten kan vi iagttage strimler af land som skærer havet og derved mildner og blødgør og festliggør, fordi det barske forsvinder. En vestenstorm og en regntykning kan skabe fortvivlelse hos den sure og enøjede, men ikke hos den, der i det danske vejr ser noget fornøjeligt, og er der land forude eller klint og næs til venstre og højre, tvinges det barske til side. Og både det ene og det andet sted lyser det, fyrene viser vej og fra lune stuer eller fra kutterens lanterne kommer venlige mindelser om stille fordybelse og trofast arbejdsgang. Man kan se meget og høre endnu mere ved kysten. I den stille morgentime kommer fiskeren i sin båd for at samle fra sit net, og morgenvandrere kan næsten blive livskunstnere ved at registrere stilheden. Er man ét med naturen, hvor land og vand mødes, forstår man mere af, hvad Skabersens Herre har villet med sit værk. Og om morgenen vugger svanerne i en majestætisk rytme, der leder tanken hen på den værdighed, som er et kongeligt træk. Og ovre på øen samler kørerne sig på bakken for lige som ved synsindtryk at samle appetit og finde velvære. Mennesker og dyr har det godt ved kysten, hvor havluft og solstreg giver sundhed og ofte et overskud af vitaminer. Og minsandten om ikke eneboeren, den glade og slet ikke forliste særling, finder sig et udkigssted, hvorfra han indtil langt op på formiddagen kan finde hvile for øjet og sindet og blive salig i sin meditation. Først når stunden er til ende, drikker han sin æblemost og er så parat til samtale – og den kan godt give indblik i både Østens religioner og Vesterlandenes kriminalgæder. På den nærliggende flyveplads opstår der nu larm, og luftens betvingere begynder at boltre sig, men også det skaber sin egen farve, og kystens liv får sit anstrøg af den dristighed og det vovemod

og den balanceakt, som er en del af menneskets hele tilværelse. Jeg kommer til at tænke på, at vi fra dette århundrede er de første, som ser en af vores egen slags bevæge sig imellem himmel og jord – sig så ikke, at vi ikke oplever undere. Og landmanden på gården et godt stykke tilbage er blevet ene med det hele og hans kone ene i sit køkken og i haven. Der er blevet stille i baglandet – også for stille, for omgangen med ungdom er nu engang befordrende. Landmanden søger derfor erstatning og har fundet sig selv midt i den skønhed, som før var en selvfølge, fordi tilfredsheden lukkede synet. Han kan se stedets dejlighed, han kan finde ny styrke ved at lade bølgerne overskylle sig, men jo desværre ikke derved få den levestandard, som han fortjener. Men noget kan dog opveje og ikke mindst det at møde en forstående røst – og byboen på ferie bør gøre sig umage for at leve sig ind i medborgerens vanskeligheder.

Ved kysten færdes nu mange flere mennesker, og det er blevet det store problem. Hvad skal vi stille op med den voldsomme trang efter at vælge de nerveberoligende steder? Og udviklingen skal nok tage fart yderligere. Udlændinge dukker op ved alle strande og spekulanterne sætter sig et gevinstmål på menigmands bekostning. Vi skal have renset den snavsede strand ved vore byer og så se at få færdigbehandlet det planarbejde, som skal redde naturen. Dyrebare værdier spiller man ikke hejgut med. Det vil også sige, at vandforsyning og afledning af affaldsstofferne skal være i orden. Og de frie områder må vi ikke glemme og talrige lukkede steder på grevskaber, baronier og anden privatejendom burde inden for ordnede rammer åbnes for borgeren og således at de sanitære forhold var et offentligt anliggende. Vi bør tænke meget på bebyggelsen ved vore kyster og en udvikling i spredt fægtning må ikke tillades – til gengæld må en færdigudbygning mange flere steder tilstræbes i et raskere tempo. Og så må vejene finde en linietrækning, der på een gang værnere naturen og gør adgangen lettere. Efter som campingfolket vokser i antal får stranden et nyt publikum og de biveje, som nu fører ud til herligheden, er mere end trænge. Trængselen bliver meget større alle vegne. Og den tid kommer også snart, da vinteren trækker mange til, de højisolerede »sommerhuse« rejser sig. Jul ved stranden bliver et af den nye tids velklingende udbrud. – Regulering råbes der på, og i velfærdssamfundet med de store fortjenester kommer vi ikke uden om, at fejlinvesteringer og overoptimistiske udslag skal bremses og da især for at sikre kysten. Dér, hvor der er frelse for syge sind og store muligheder for opretning og naturskabte resurser for en lidende skare og derudover betingelser som ingen andre steder for den glade og frejdige kreds af sunde og livslystne folk – dér skal der ikke være frit slag for ødelæggelsens kræfter. Det moderne samfunds opgave er at dreje

tidens hjul, så det ikke knuser, men fremmer landskabets fortrin og livgivende kraft – og i det danske landskab er kysten af karat.

Det forjættede land er kysten blevet kaldt, og det kan flere og flere skrive under på. Se på skønheden i sin oprindelse, på stenene i havstokken, på fjordpartier og vige, på badestranden med dens præsentation af det moderne liv, se dig glad. Og hør efter glade fuglefløjt og monotone vingeslag, klyder og ryler, rødbenet præstekrave, måger og

mangeartede andeflokke flyver dig forbi og hør på de tobenedes røster, på stemmerne i naturen når menneskene er gladest, det hele er forfriskende. Se og hør – skønheden er der, det der gi'r livet mening og tilværelsen kulør. Skaberen ville os det godt.

Holger Drachmann ramte plet, når han sagde: »Jeg har været nok på rejse, tumlet nok i fremmed land og det bedste hist jeg lærte, var at længes mod min strand«.

BESØG HOS ISLANDS PRÆSIDENT

Af fhv. folketingsmand *Chr. R. Christensen*

FOR EN DEL ÅR siden afholdtes et nordisk interparlamentarisk møde i Reykjavik. De delegerede fik ved den lejlighed indbydelse til at besøge landets præsident på hans gård.

Islands præsident bor på gården *Bessastadir*, som ligger nogle få kilometer uden for Reykjavik. Gården ligger på en landtunge, som strækker sig ud i en af fjordene omkring Reykjavik. Den ligger idyllisk og set ude fra, ser den i hvert fald ganske fortrinlig ud.

Vi glædede os til turen og blev ikke skuffede. Rutebilerne førte os gennem et særpræget landskab. Men allerede ved afgangen følte vi en forskel på monarki og republik. Medens man ikke ville vove at komme et minut for sent til den danske monark, var bilerne her mindst et kvarter forsinkede, uden at nogen tog anstød heraf.

Bessastadir var oprindeligt ejet af den danske stat. Når man kommer til den, passerer man først en kirke og kører derefter op foran hovedbygningen, der minder om et flot stuehus på en stor dansk bondegård. Hovedbygningen er et par hundrede år gammel og er hvidkalket med rødt tag. I tidens løb har det fået en del tilbygninger, bl. a. en veranda og en vinterhave. Stedet var nydeligt holdt, og de svære mure gjorde et særdeles godt indtryk.

Den gamle præsident og hans danskfødte hustru tog særdeles venligt imod os, og vi blev straks budt på en drink. Det hele forløb, som den slags plejer. Man har den morskab, som hver enkelt selv kan skaffe sig. Men pludselig kom der meddelelse om, at præsidenten ville vise de landbrugsinteresserede i selskabet sit landbrug. Landsoverhovedet trak i en gammel frakke, og for første gang under islandsturen, kom vi ud at se et rigtigt landbrug og endda et foregangslandbrug.

Til Bessastadir hører 100 ha af Islands bedste

jord, og præsidenten driver således et efter islandske forhold ret stort landbrug. Medhjelperboliger og avlsbygninger ligger bag hovedbygningen ned mod vandet, og her førte præsidenten en halv snes stykker af sine gæster hen. Det var ham tilsyneladende en fornøjelse at fremvise sin bedrift.

Avlsbygningerne var tildels nye og særdeles velholdte. Vi kom først ind i »tærskeladen«, hvortil indkørselen var fra enden og hævet til første sals højde, så høet fra vognene kunne smides ned til begge sider. Man var netop i færd med høbjærgningen, som foretoges i forbindelse med varmlufttilførsel. Høet var slået med slåmaskine og det regnvåde græs læssedes på en lastbil eller påhængsvogn til traktor og kørtes ind i laden, hvor det blev lagt i et lag på 1½ meters tykkelse. Gennem et rørsystem blev der derefter blæst varm luft med en temperatur på 30° c. ind gennem den våde grønmasse med det resultat, at høet i løbet af 4–5 dage var fuldstændig tørt og af den fineste vellugtende grønne kvalitet, som indeholdt alle høets bedste stoffer, og som hverken havde været udsat for tab eller risiko.

Dette system, der er ved at vinde frem på adskillige af Islands større gårde, byder på store fordele i landets lunefulde klima, hvor høet er næsten den eneste vinterfoder, man har.

Systemet med opvarmning af luften er ret enkelt. Man blæser kold luft ind gennem cellerne med varmt vand, som gennem køleren på en bil, og den varme luft ledes ind i høet. Vandet opvarmedes hos præsidenten ad elektrisk vej, idet elektriciteten er billig. Den fremstilles af vandfaldene, men andre steder leder man vandet fra de varme kilder direkte ind, så varmen kommer til direkte at gøre gavn. Efter nogle dages forløb, kører man et nyt lag ind og således fremdeles, til laden er fuld.

Fra præsidentens hølade kunne vi fortsætte ind på et loft over kostalden i ladens anden halvdel. Her var opbevaret en del af gårdens redskaber, bl. a. et gammelt tærskværk, hvis værdi var tvivlsom, da man praktisk talt ikke dyrkede korn på stedet. Men præsidenten var meget stolt af det.

Medens han forklarede om høtørring, legede flokke af rotter ugenert på loftet 10 meter derfra. Det kneb lidt med at samle interessen om lands-overhovedets udlægning. Det kneb også lidt med alvoren. Vi måtte for alvor minde os selv om, at vi var gæster i et fremmed land. Senere fik vi forøvrigt at vide, at rotterne på grund af den ringe frost kan klare sig ude det meste af året, hvorfor kattene intet kan udrette og giftudlægning er farlig for fårene.

Kørerne – 30 i tallet – var netop inde for at blive malkede. I fine næsten renvaskede båse stod de med halerne bundet op og ventede på malke-maskinen.

Det islandske kvæg er indført fra Norge i sagatiden og minder meget om jerseykøer både i størrelse og farver. Lidt større måske, men til gengæld med en lavere fedtprocent og samme mælkeydelse. De lever vinteren igennem af hø og en ringe mængde kraftfoder i form af sildemel.

Til gården hørte et fuldt ud moderne hønseri. Maskinparken var også på højde med tiden. Lidt ejendommelig virkede en gammel selvbinder, som skulle høste gårdens to tønnder land byg, der netop nu omkring 1. august var i færd med at skride, og som derfor kun havde ringe modningsmuligheder.

På mit stiltfærdige spørgsmål til bestyreren, om denne form for landbrug nu også kunne betale sig, fik jeg det diplomatiske svar: »Lige så godt som andre«.

Men det bestrider jo ikke den kendsgerning, at Islands landbrug affolkes i rivende tempo.

C. R. C.

Appetitten var god nok . . .

– Uden mad og drikke du'r helten ikke.

Dette fyndord eller ordsprog kendes fra 1700-tallet og måske endnu før, og skiftende generationer har rettet sig efter påmindelsen. Navnlig i høstens tid gjaldt det om at skaffe rigelig med mad og drikke til høstfolk og bæster.

Høstarbejdet på de store marker måtte ofte ud-

føres under bagende sol eller i tørke med hed vind og under udfoldelse af fysisk kraft. Og det kræver kalorier.

Behovet blev da også imødekommet.

Dagens mange måltider var nødvendige hvilepauser for unge og uerfarne høstkarle og deres piger, men også de ældre og tænksomme årgange kendte betydningen af at bide og bie i høsttravlheden.

Dagen var jo lang og begyndte endnu før duggen var drevet af korn og græs. Et solidt morgenmåltid med øllebrød og stegt flæsk og måske en dram var det almindelige i mange bondehjem. Så blev øllejlen fyldt og madtejnen pakket, og i et muntert og farvefyldt optog gik man i marken.

Ved 9-tiden skulle smørrebrødet fortæres. De mange rundtenommer med rullepølse, røget lamme-kød i brede, rødhvide baner og hjemmebagt hvedebrød med ost eller pølse blev taget frem og delt ud.

Så høstede man igen.

Til middag var alle mænd og kvinder hjemme for at spise fersk oksekødsuppe og peberrodskød. Det hørte i hvert fald den første høstdag til.

I høsttiden måtte man hvile til middag. Så startede man med en kop varm kaffe, sødet med krydret kandis. Og man var klar til nye, seje tag på høstmarken.

Det hørte med til høstens hygge og travlhed, at madmoder måtte forestå hele den hjemlige madlavning og endda gå ud i marken om eftermiddagen ved 16-tiden og servere varme æbleskiver med syltetøj og sukker eller hvedebrød og the. Det var muntre og vederkvægende pauser ved et markhegn eller på nybundne kornneg, medens fluer og bremsere summede og alskens krible-krable-kram kravlede mellem stubbe og strå.

Aftensmaden eller nadveren blev først indtaget ved 20–21-tiden. Da havde solen sænket sig bag de blå bjerge i det fjerne og den svalende aftenluft bredt sig over mark og eng. Så fik man varme kartofler i melsovs med nyskårne løg, og man fik rugbrød med saltet kød. Hertil drak man gammeløl med sirup. Det bedste øl blev gemt til høstens tid.

Så var dagen ved at være til ende, og natten stundede til, endnu kunne man tage en tår øl eller slå en dram inden for vesten, men de mørke nætter var begyndt, og det gav tung søvn, hvis da ikke fuldmånen sendte sit sølvskær ind over de gulehvide kornmarker og blågrønne hegn. En fuld måne gav åbne øjne. Mange dage varede høsten. Den gav krumme rygge men fyldte lader. Men hurra – her til lands sluttes høsten med et gilde og en dans. Og så spiste og drak man en hel aften og dansede til spillemændenes muntre musik.

Høsten havde igen givet sikkerhed for brød til mange munde i landsby-hjem og købstadshus.

Edv. A.

Salomon Frifelt har aldrig i sine bøger, heller ikke i Mands Mod, gjort forsøg paa som mange samfundsrevsere at øve politisk propaganda. De mennesker, han har mødt og skildret, det er mennesker i arbejdstøjet og med et fast greb paa ploven, den, der godt kan være symbolet paa hans forfatterskab. Det er dagliglivet hjemme hos de vestjyske, lune bønder, han fortæller om, og der er vist faa, der ejer fortællerglæden som Salomon Frifelt. Bogen er en fortrinlig gave til dem, der føler sig draget til jorden og til dem, der dyrker den.

Skrev *O. Hilstrup Andersen* i Vejle Amts Folkeblad.

Nyt oplag af:

Salomon J. Frifelt Mands Mod

148 sider
Pris incl. moms. 27,- kr.

ROSENKILDE OG BAGGER

Slægtsgaardsforeningens mærkat

som er trykt i fire farver, kan endnu købes for 7 kr. pr. bundt á 100 stk. – Henvendelse til

Foreningens kontor, Hybenvej 27, 5260 Hjallese

Fotokopiering!

Manuskripter, originaldokumenter, attester, matrikelkort etc. fotokopieres.

Størrelse 21 × 30 cm: 1,50 kr. pr. kopi.

Størrelse 22 × 36 cm: 1,75 kr. pr. kopi.

Rabat ved større bestillinger!

Slægtsgaardsarkivet.

Birketinget 6A III. Tlf. (01) 58 76 02

2300 København S.

ANDELSBOGTRYKKERIET
i Odense

58 afdelinger

SPAREKASSEN FYN

Den store sparekasse
giver de største fordele

Den almindelige Brandforsikring
for Landbygninger, oprettet ved Kongelig Anordning
af 1792

HOVEDKONTOR: STORMGADE 10 . KØBENHAVN K. (01) 12 11 00

De kan regne med
Hovedkontor: Axelborg, København V **Andelsbanken** Telf. (01) 14 09 82
over hele landet